

Irma Pawelska

„Warsztat dominikański” świetle badań konserwatorskich

STRESZCZENIE

Praca doktorska napisana pod kierunkiem
prof. Grażyny Korpala

WYDZIAŁ KONSERWACJI I RESTAURACJI DZIEŁ SZTUKI

Akademia Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie

Grudzień 2016

Praca zajmuje się zagadnieniem tzw. „warsztatu dominikańskiego”, który wedle dotychczasowych ustaleń historyków sztuki miał być warsztatem rzemieślniczo-artystycznym działającym na początku XVII-tego stulecia w krakowskim klasztorze oo. Dominikanów.

„Warsztatowi dominikańskiemu” przypisuje się listę dzieł, są to: ołtarz pw. św. Jana Kantego z krużganków klasztoru dominikańskiego, ołtarz pw. św. Anny Samotrzeć z kolekcji Muzeum Narodowego w Krakowie, retabulum wpisane w nagrobek biskupa Iwona Odrowąża znajdujący się w prezbiterium kościoła pw. św. Trójcy w Krakowie, ołtarz główny w krakowskim kościele pw. św. Idziego oraz ołtarz w zborze ewangelickim z miejscowości Stadła, dziś w kolekcji Sądeckiego Parku Etnograficznego. Oprócz retabulów do dzieł „warsztatu dominikańskiego” zalicza się także obraz tablicowy z przedstawieniem

św. Tomasza z Akwinu, który wraz z oryginalnym obramieniem wpisany jest w XIX-to wieczny ołtarz znajdujący się w tzw. Sieni Gotyckiej w krakowskim klasztorze oo. Dominikanów oraz, także ze zbiorów dominikańskich, niewielkie przedstawienie św. Katarzyny Sieneńskiej.

Stan badań nad „warsztatem dominikańskim” jest niezwykle skromny. Jedyną osobą, która dotychczas zajęła się tym zagadnieniem w sposób szerszy była Bożena Zboińska-Daszyńska, która w latach 50-tych XX wieku opublikowała dwa teksty¹, w których zaprezentowała hipotezę o istnieniu takiego warsztatu, przypisała mu listę dzieł i zasugerowała możliwy sposób jego funkcjonowania. Hipoteza ta została przyjęta za słuszną i odniesienia do artykułów Bożeny Zboińskiej-Daszyńskiej znajdują się w opracowania historyków sztuki takich jak Jan Samek, Tadeusz Dobrowolski, Tadeusz Chrzanowski czy Andrzej Betlej.

W pracy doktorskiej podjęto próbę weryfikacji dotychczasowego stanu badań. Impulsem do rozpoczęcia poszukiwań stał się udział w pracach przy pięciu obrazach tablicowych należących do ołtarza pw. św. Jana Kantego, przypisywanego „warsztatowi dominikańskiemu”. Był to przedstawienia śś. Dominika, Jacka, Agnieszki z Montepulciano, św. Katarzyny Sieneńskiej oraz św. Rajmunda de Penyafort. Nieścisłości odnalezione w artykułach Bożeny Zboińskiej-Daszyńskiej spowodowały postawienie pytania: czy rzeczywiście można w sposób jednoznaczny stwierdzić, że w krakowskim klasztorze istniał „warsztat dominikański”? Odpowiedzi na nie szukano analizując materiały archiwalne i opracowania, w których mowa jest o pracach przy zmianie wystroju wnętrza krakowskiego kościoła pw. św. Trójcy prowadzonych na początku XVII stulecia. Wynika z nich, że większe zlecenia - na wykonanie stalli czy ołtarza głównego wykonywali rzemieślnicy cechowi zatrudniani przez klasztor. Wiadomo również, że w klasztorze żyli i pracowali mnisi, którzy znali się na rzemiośle stolarskim lub snycerskim, jednak ich obecność wobec rachunków wystawianych klasztorowi przez zespoły rzemieślników cechowych nie może świadczyć o istnieniu klasztorowego warsztatu. Najprawdopodobniej osoby takie mogły wykonywać prace pomocnicze przy projektach realizowanych przez zespoły rzemieślników cechowych.

Wobec stwierdzenia, że dotychczasowa hipoteza o istnieniu „warsztatu dominikańskiego” nie znajduje potwierdzenia w materiałach archiwalnych, postawiono kolejne pytanie- jak tłumaczyć obecność niezwykle do siebie podobnych retabulów, z których

¹ Zboińska-Daszyńska Bożena, *Warsztat Dominikański. Z dziejów snycerstwa i malarstwa krakowskiego z początku XVIIw.*, [w:] Biuletyn Historii Sztuki, R.18, 1956, str. 303-304

Zboińska-Daszyńska Bożena, *Warsztat Dominikański. Z dziejów snycerstwa i malarstwa krakowskiego z początku XVIIw.*, [w:] Rozprawy i Sprawozdania Muzeum Narodowego w Krakowie, 1957, str.. 65-87

aż cztery są historycznie związane z krakowski konwentem, czy są one dziełem jednego warsztatu? Aby odpowiedzieć na tak postawione pytanie przeprowadzono analizę porównawczą ołtarzy przypisywanych „warsztatowi dominikańskiemu”. Poprzedziła to próba wyznaczenia najważniejszych kryteriów oceny wspólnoty warsztatowej dla snycersko dekorowanych retabulów. Analiza materiałów archiwalnych, przede wszystkim umów na wykonanie ołtarzy oraz opracowań historyków sztuki dotyczących sposobów funkcjonowania warsztatów rzemieślniczych w omawianej epoce pozwoliły wyznaczyć te kryteria w sposób następujący: na pierwszym miejscu znalazły się wyznaczniki stosowane dotychczas przez historyków sztuki zajmujących się „warszatem”, dotyczące podobieństwa formalnego, czyli: typ architektoniczny oraz zastosowany ornament. Podobieństwo w tym względzie może świadczyć o wspólnocie warsztatowej lub o wspólnocie projektu, dlatego do listy kryteriów dodano te związane z techniką i technologią wykonania retabulów, które mogą w sposób bardziej jednoznaczny świadczyć o uczestnictwie w pracach tych samych artystów bądź rzemieślników. Są to: konstrukcja stolarska (wraz z podobraziami obrazów tablicowych), technika wykonania dekoracji ornamentalnej oraz interpretacja ornamentu. Na liście kryteriów doktorantka nie umieściła polichromii, złocień i malowideł, decyzja ta wynika z wiedzy o sposobie organizacji pracy przy powstawaniu snycersko-stolarskiego, polichromowanego ołtarza. Materiały archiwalne oraz analiza obiektów zabytkowych świadczą o tym, że w pracach tych uczestniczyły dwa lub trzy niezależnie od siebie działające zespoły rzemieślników cechowych: snycersko-stolarski, malarsko-pozłotniczy i malarski. Zatem analiza polichromii, złocień i obrazów nie może służyć do rozpoznania cech warsztatu snycersko-stolarskiego.

Analiza porównawcza pięciu ołtarzy przypisywanych „warsztatowi dominikańskiemu” przeprowadzona wedle powyższych kryteriów pozwoliła na wyciągnięcie następujących wniosków. Badane retabula są najprawdopodobniej dziełem różnych warsztatów snycersko-stolarskich, świadczą o tym różnice: w sposobie rozwiązania szczegółów konstrukcji stolarskiej i podobrazii drewnianych, interpretacji tych samych motywów ornamentalnych, technologii wykonania dekoracji ornamentalnej, interpretacji motywu kapitela korynckiego. Ponadto w toku poszukiwań ustalono, że trzy spośród badanych ołtarzy są dawnymi ołtarzami przyfilarowymi z kościoła pw. św. Trójcy.

Do pracy dołączona jest pisemna i fotograficzna dokumentacja prac konserwatorskich przeprowadzonych przy pięciu obrazach tablicowych z ołtarza pw. św. Jana Kantego.

Słowa kluczowe: snycerstwo małopolskie, ołtarze, dominikanie